

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy Jaromíra Jirsy, soudce zpravodaje Jana Filipa a soudkyně Milady Tomkové o ústavní stížnosti stěžovatelky **L. Ř.**, zastoupené Mgr. Vítem Palarčíkem, advokátem, sídlem Milady Horákové 329/26, Brno, proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 13. prosince 2018 č. j. 14 Co 127/2018-172 a rozsudku Městského soudu v Brně ze dne 21. února 2018 č. j. 83 P 104/2016-140, za účasti **Krajského soudu v Brně** a **Městského soudu v Brně**, jako účastníků řízení, a 1. **nezletilého D. S.**, zastoupeného statutárním městem Brnem, a 2. **M. S.**, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 13. prosince 2018 č. j. 14 Co 127/2018-172 bylo porušeno právo stěžovatelky a 1. vedlejšího účastníka na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s právy 1. vedlejšího účastníka podle čl. 9 odst. 2 a čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte.

II. Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 13. prosince 2018 č. j. 14 Co 127/2018-172 se ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I.

Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatelka (dále též „matka“) se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), domáhá zrušení shora uvedených soudních rozhodnutí, neboť má za to, že jimi byla porušena její základní práva zaručená čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Dále dle stěžovatelky došlo k zásahu do jejích práv podle čl. 90 a čl. 96 odst. 1 Ústavy a podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Z ústavní stížnosti a vyžádaného soudního spisu vedeného Městským soudem v Brně (dále jen „městský soud“) se podává, že tento soud rozsudkem ze dne 21. 2. 2018 č. j. 83 P 104/2016-140 zamítl návrh 2. vedlejšího účastníka (dále též „otec“) na snížení výživného pro 1. vedlejšího účastníka (dále též „nezletilý“) stanoveného ve výši 1 800 Kč měsíčně rozsudkem městského soudu ze dne 8. 3. 2016 č. j. 83 Nc 63/2015-50 (výrok I),

neupravil styk otce s nezletilým (výrok II), zamítl návrh matky na udělení souhlasu za otce ke změně příjmení nezletilého na příjmení „Ř.“ /pozn.: *příjmení bylo pro účely zveřejnění nálezu na webu Ústavního soudu anonymizováno*/ (výrok III) a žádnému z účastníků nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení (výrok IV).

3. Krajský soud v Brně (dále jen „krajský soud“) k odvolání matky proti výrokům III a IV rozsudku městského soudu rozhodl rozsudkem ze dne 13. 12. 2018 č. j. 14 Co 127/2018-172 tak, že rozsudek městského soudu se v napadeném výroku III o návrhu na změnu příjmení a ve výroku IV o nákladech řízení potvrzuje (výrok I) a že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (výrok II). Krajský soud v klíčové otázce změny příjmení nezletilého doplnil dokazování městského soudu aktuálními sděleními opatrovníka nezletilého obsaženými v jeho vyjádření k odvolání matky ze dne 2. 5. 2018 a v jeho „aktuálním stanovisku“ ze dne 30. 10. 2018. V první uvedené zprávě opatrovník uvedl, že dne 2. 5. 2018 byl proveden další pohovor s nezletilým, který na dotaz o podepisování ve škole odpověděl, že příjmení zatím nepíše, a sám spontánně sdělil, že by se chtěl jmenovat „Ř.“ jako maminka, což zopakoval i na závěr pohovoru. V druhé zprávě opatrovník sdělil, že opětovně hovořil s nezletilým o samotě a nezletilý k dotazu na podepisování se ve škole sdělil, že se podepisuje „D. a jen někdy S.“. Na otázku, jaké by chtěl mít příjmení, pohotově a bez zamyšlení odpověděl, že „Ř.“, a na dotazy k důvodům uvedl, že se chce jmenovat stejně jako „máma“, chce se jmenovat „podle mamky a babičky s dědou“, což zopakoval několikrát. Uvedl, že neví, proč má příjmení S., a se smíchem uvedl „budu užívat Ř.“. Nezletilý se během pohovoru vyjadřoval spontánně a působil pohodovým dojmem. Krajský soud uvedl, že přes uvedené dospěl k závěru, že nejsou dány tak zásadní skutečnosti, které by odůvodňovaly změnu příjmení nezletilého, byť jeho stanovisko k ní je souhlasné. Z dokazování městského soudu i z tvrzení matky vyplývá, že matka si po rozvodu manželství s otcem změnila své příjmení na rodné „Ř.“ a že žije se společně domácnosti s nezletilým a jeho polorodou sestrou, která sama má příjmení „V.“. Ze zjištění městského soudu učiněných pro již pravomocná rozhodnutí o zamítnutí otcových návrhů na snížení výživného a úpravu styku vyplývá, že otec se s nezletilým od května 2015 neviděl, že předchozí pokusy matky o styk nezletilého s otcem po rozpadu manželství rodičů i za spolupráce orgánu sociálně-právní ochrany dětí byly neúspěšné, že otec byl odsouzen pro neplnění vyživovací povinnosti k nezletilému a že plní vyživovací povinnost k němu nikoli ve stanovené částce 1 800 Kč měsíčně, ale v částkách výrazně nižších (podle matky jen asi 300 Kč měsíčně, a to nepravidelně). Jestliže otec svůj přístup k nezletilému a ke kontaktu s ním odůvodňuje špatným vztahem mezi rodiči při rozpadu jejich manželství a svými zdravotními problémy, je tato jeho argumentace důvodná pouze zčásti, i když není nedůvodná zcela. Byť otec nenapadl rozhodnutí městského soudu o snížení své vyživovací povinnosti, je ze zjištění městského soudu v odůvodnění jeho rozsudku zřejmé, že otec má poměrně výrazné zdravotní problémy, které mohou mít (byť jen částečný) vliv na to, proč platí výživné v tak nedostatečné míře. Stejně tak z těchto zjištění městského soudu vyplývá, čím otec odůvodňuje, proč přestal usilovat o styk s nezletilým. Na jedné straně se otec nejméně podaným návrhem na úpravu styku a předtím podaným návrhem na předběžné opatření styku s nezletilým domáhal, tudíž nelze učinit závěr o úplné absenci jeho snah o kontakt s nezletilým, na druhé straně je to však snaha zcela nedostatečná, pokud po podání těchto návrhů otec se soudem osobně již nijak nekomunikoval a jeho zástupkyně, která tuto jeho věc v řízení hájila, mu vypověděla plnou moc právě pro absenci komunikace i s ní. Matka sice v odvolání důvodně namítá, že pro změnu příjmení nezletilého dítěte je rozhodné, zda rodič, jehož příjmení dítě dosud nosí (zpravidla otec), plní k němu své povinnosti, a zda je či není vztah sounáležitostí

mezi nimi vážně narušen, ovšem nelze nezohlednit i to, že jméno a příjmení každé osoby, a to i u nezletilého dítěte, je jednou ze základních složek osobnosti člověka [§ 77 a 78 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“)] a jeho změna je významným zásahem do osobnostních práv jeho nositele. Kritéria pro změnu příjmení nezletilého dítěte užívaného od jeho narození tedy nejsou dána jen sounáležitostí s rodičem nosícím totéž příjmení (otcem), ale i tím, zda a z jakých důvodů je v zájmu nezletilého dítěte mu jeho dosavadní příjmení odejmout, neboť nejde jen o příjmení jeho otce a prarodičů ze strany otce, ale především o příjmení jeho vlastní, které bylo až dosud součástí a výrazem jeho osobnosti. K takové změně musí být dány důvody nejenom v tom, že sounáležitost s rodičem nosícím totéž příjmení je zásadně oslabena, ale i v tom, že užívání tohoto příjmení je v rozporu s objektivním zájmem nezletilého dítěte. Z provedeného dokazování sice vyplývá, že nezletilý si přeje změnit svoje příjmení na „Ř.“, aby se jmenoval stejně jako „maminka“ a prarodiče z její strany, avšak ani neví, proč nosí příjmení „S.“, a tato skutečnost mu zjevně nijak zásadně nevadí, vyjadřuje se o ní bez jakékoli frustrace a nepůsobí na něj nijak negativně. Ke změně příjmení nezletilého dítěte po rozpadu manželství rodičů je důvod zpravidla za situace, kdy dojde k založení nové rodiny rodičem, u něhož zůstalo nezletilé dítěte ve výlučné péči, pokud je dán předpoklad stability takové rodiny, jejíž všichni příslušníci mají společné shodné příjmení, od čehož se liší pouze příjmení dítěte, které ztratilo zcela vazby na druhého rodiče, který k němu neplní základní povinnosti. V takových případech může být v zájmu takového dítěte důvodné, aby do budoucna byly přerušeny prakticky veškeré vazby k tomuto druhému rodiči a naopak navázány vazby k nové rodině. V tomto případě si však matka po rozvodu s otcem pouze změnila svoje příjmení na původní rodné (korespondující s příjmením jejích rodičů a prarodičů nezletilého) a chce nezletilému umožnit mít stejné příjmení, ač polorodá sestra nezletilého má také „své“ jiné příjmení. Nejde tedy o situaci, že by nezletilý se svým dosavadním příjmením byl v současné rodinné situaci nějak výjimečný, či izolovaný, a že by užívání tohoto příjmení mělo na něj nějaký výrazně negativní vliv. Jestliže nezletilý nemá psychické zábrany v užívání svého příjmení ani z důvodu, že je shodné s příjmením otce, k němuž jsou jeho vazby skutečně vážně narušeny, ani z důvodu, že je shodné s příjmením prarodičů ze strany otce (kteří mají mít údajně k nezletilému negativní vztah, což otec popírá), nelze dospět k závěru o objektivním zájmu nezletilého na změnu příjmení na rodné příjmení jeho matky, neboť k tak zásadní změně tohoto osobnostního práva nezletilého dítěte musí být dány důvody, pro které by užívání jeho dosavadního příjmení bylo v rozporu s jeho objektivním zájmem. Jinak řečeno, z hlediska práva otce, aby se nezletilý jmenoval stejně jako on, by jeho nesouhlas s matčíným návrhem důvodný nebyl, ale z hlediska práva nezletilého na jeho dosavadní příjmení užívaného od narození (bez ohledu na to, že jde o příjmení shodné s otcem) nejsou dány tak výjimečné a zásadní důvody, aby do tohoto jeho práva bylo zasaženo, neboť objektivně to v jeho zájmu není. Byť subjektivně si tuto změnu příjmení sám přeje, je nutné toto jeho stanovisko hodnotit s přihlédnutím ke stupni jeho duševního a rozumového vývoje, v němž není schopen docenit dosah případné změny svého rodného příjmení z důvodů nikoli zcela zásadních.

II.

Argumentace stěžovatelky

4. Stěžovatelka zejména namítá, že ke změně příjmení nezletilého dítěte může dojít, jsou-li dány vážné důvody, a naopak, je-li to v rozporu s potřebami a zájmy dítěte. Občanský zákoník ovšem nikde nehovoří o nějakém objektivním zájmu, který musí

existovat, aby ke změně mohlo dojít, jak tvrdí krajský soud. Naopak, dle názoru stěžovatelky je každou věc, a tedy i tuto, nutno posuzovat s ohledem na konkrétní zjištěnou skutkovou situaci. V této věci pak důvody pro změnu příjmení existují (ve stručnosti: otec o nezletilého nejeví zájem, nestýká se s ním, prakticky nepřispívá na jeho výživu, jakkoliv jej nevychová a o jeho výchovu se nestará, což supljuje matka a její rodina), a není tu žádná potřeba či zájem nezletilého, který by změně příjmení bránil. Nezletilý se změnou navíc vyslovil souhlas, byť jeho stanovisko je nutné posuzovat s ohledem na jeho věk. Obdobně k posouzení věci přistupuje i stěžovatelkou v ústavní stížnosti citovaná judikatura a literatura, která za vážné důvody pro změnu příjmení uvádí právě zejména situaci, kdy rodič, který se změnou příjmení nezletilého dítěte nesouhlasí, neplní své povinnosti vůči dítěti, nejeví o ně zájem a ztratil k němu zřejmě citový vztah, což je v podstatě přesný popis skutkové situace vztahů nezletilého a jeho otce, byť otec nebyl na své rodičovské odpovědnosti jakkoliv omezen. Jestliže tedy krajský soud věc posuzoval prostřednictvím zjištění existence objektivního zájmu dítěte na změnu příjmení, jedná se o zcela svévolné aplikování normy jednoduchého práva, neboť ta předpokládá naopak zjištění vážného důvodu pro změnu příjmení (který dle názoru stěžovatelky dán je), a neexistenci potřeb a zájmů dítěte, se kterými by změna příjmení byla v rozporu (které zde dle názoru stěžovatelky neexistují). Navíc výkladu krajského soudu chybí i propojení s jakýmkoliv ústavně chráněným účelem, když naopak soud měl dle názoru stěžovatelky věc posuzovat dle konkrétní zjištěné situace, což neučinil, a v konečném důsledku tak mohl až zasáhnout i do základního práva stěžovatelky (respektive nezletilého) na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života.

III.

Vyjádření účastníků řízení a opatrovníka 1. vedlejšího účastníka řízení

5. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům a vedlejším účastníkům řízení.

6. Městský soud ve svém vyjádření odkázal na obsah napadených soudních rozhodnutí.

7. Krajský soud ve svém vyjádření uvedl, že při vydání napadeného rozhodnutí postupoval podle příslušných hmotněprávních i procesněprávních ustanovení, která aplikoval nikoli svévolně, a dle svého přesvědčení neporušil žádná ústavně zaručená práva a svobody stěžovatelky ani nezletilého.

8. Kolizní opatrovník nezletilého ve svém přípisu nejprve zopakoval jím podané vyjádření před obecnými soudy a shrnul, že zpočátku se sice nezletilý vyjádřil tak, že nechce nic měnit, nyní však opakovaně projevovat přání jmenovat se Ř. Kolizní opatrovník nezletilého má za to, že je nutné akceptovat přání nezletilého, byť mohou vyvstat pochybnosti, zda nezletilý s ohledem na svůj věk je natolik rozumově a emociálně vyspělý, že je schopen si uvědomit dosah svého rozhodnutí. Vyjádřil se však takto opakovaně. Přihlédnuto bylo rovněž i ke způsobu a jeho chování při vyjadřování, z čehož nevyplývalo, že by tím byl nezletilý vystaven traumatizujícím zážitkům. Navíc dle vyjádření matky nezletilý není v kontaktu s biologickým otcem a jeho rodinou, při pohovoru nezletilý sám otce nezmiňoval. Kolizní opatrovník nezletilého se domnívá, že v daném případě změna příjmení není v rozporu s potřebami a zájmy nezletilého dítěte.

Změna příjmení u nezletilého nemá vliv na rodičovskou odpovědnost otce, jeho práva zůstanou zachována.

9. Otec nezletilého se k podané ústavní stížnosti nevyjádřil.

10. Výše rubrikovaná vyjádření byla stěžovatelce zaslána k replice, tato se však k nim již dále nevyjádřila.

IV.

Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

11. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v nichž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný; stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až § 31 zákona o Ústavním soudu, a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V.

Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

12. Ústavní soud v minulosti mnohokrát judikoval, že není zásadně oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti soudů obecných, neboť není vrcholem jejich soustavy (čl. 83 a čl. 91 odst. 1 Ústavy). Postupují-li soudy v souladu s obsahem hlavy páté Listiny, nemůže na sebe Ústavní soud atrahovat právo přezkumného dohledu nad jejich činností. Důvod ke zrušení rozhodnutí soudu by byl dán pouze tehdy, kdyby jeho právní závěry byly v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními nebo v nich neměly podkladu, pokud by řízení jako celek nebylo spravedlivé a byla v něm porušena ústavně zaručená práva nebo svobody stěžovatele, anebo by napadené soudní rozhodnutí bylo nepřezkoumatelné, resp. postrádalo řádné, srozumitelné a logické odůvodnění [srov. nálezy ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257), ze dne 27. 8. 2013 sp. zn. II. ÚS 1842/12 (N 154/70 SbNU 425) či ze dne 27. 2. 2014 sp. zn. III. ÚS 1836/13 (N 24/72 SbNU 275); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>].

13. Ústavní soud ve své rozhodovací činnosti setrvale vychází z právního názoru, že je vázán toliko *petitem*, nikoliv však odůvodněním ústavní stížnosti [srov. např. nálezy ze dne 3. 4. 2014 sp. zn. III. ÚS 2396/13 (N 53/73 SbNU 69), ze dne 21. 1. 2008 sp. zn. III. ÚS 1076/07 (N 14/48 SbNU 145), ze dne 23. 2. 2006 sp. zn. I. ÚS 290/05 (N 44/40 SbNU 363), ze dne 16. 10. 2001 sp. zn. Pl. ÚS 5/01 (N 149/24 SbNU 79; 410/2001 Sb.)]. Identifikuje-li v napadených rozhodnutích jiné než stěžovateli vytýkané vady zakládající porušení některého z ústavně zaručených základních práv či svobod, nebrání tato skutečnost jejich zrušení. Tak by tomu bylo i v nynějším případě.

14. Z textu napadených soudních rozhodnutí, i z textu vyjádření účastníků řízení, vyplynula stěžovatelkou výslovně nepovšimnutá, ale zcela zásadní skutečnost, kterou Ústavní soud následně ověřil i ve vyžádaném spisovém materiálu, totiž že názor

nezletilého na možnou změnu jeho příjmení nebyl v řízení před krajským soudem nijak (přímo) zjišťován. Vzhledem k tomu, že nezletilému D. bylo v době vydání napadeného rozhodnutí sedm let, Ústavní soud byl nucen, s ohledem na ústavní povinnost zajistit dodržování závazků, které pro Českou republiku plynou z mezinárodního práva (čl. 1 odst. 2 Ústavy), posoudit, zda měl a mohl být rovněž zjištěn jeho názor.

15. Podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte (dále jen „Úmluva“) musí být zájem dítěte předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.

16. Podle čl. 12 odst. 1 Úmluvy zabezpečují její smluvní strany dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni. Podle čl. 12 odst. 2 Úmluvy se za tímto účelem dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.

17. Podle § 867 odst. 1 občanského zákoníku poskytne soud dítěti před rozhodnutím, které se dotýká zájmu dítěte, potřebné informace, aby si mohlo vytvořit vlastní názor a tento sdělit. Není-li pak podle zjištění soudu dítě schopno informace náležitě přijmout, nebo není-li schopno vytvořit si vlastní názor, či tento sdělit, pak podle § 867 odst. 2 občanského zákoníku soud informuje a vyslechne toho, kdo je schopen zájmy dítěte ochránit, s tím, že se musí jednat o osobu, jejíž zájmy nejsou v rozporu se zájmy dítěte. O dítěti starším dvanácti let se dle tohoto ustanovení má za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit. Názoru dítěte věnuje soud patřičnou pozornost.

18. Ústavní soud již mnohokrát rozhodl, že názor dítěte musí být vnímán jako zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu [náleze ze dne 18. 12. 2014 sp. zn. I. ÚS 1708/14 (N 235/75 SbNU 617)] a že dítěti zásadně musí být umožněno účastnit se jednání a vyjádřit se k věci, přičemž povinnosti soudu zjišťovat jeho názor nezbavuje ani ustanovení opatrovníka, a nezjišťovat názor dítěte přímo (tj. jeho vyslechnutím) je možno jen v jeho zájmu, a takový postup je třeba vždy odůvodnit [srov. k tomu např. nálezy ze dne 15. 10. 2014 sp. zn. IV. ÚS 3305/13 (N 193/75 SbNU 177), ze dne 19. 2. 2014 sp. zn. I. ÚS 3304/13 (N 18/72 SbNU 217) či ze dne 4. 11. 2015 sp. zn. IV. ÚS 3900/14 (N 193/79 SbNU 199)].

19. Ústavní soud zdůrazňuje, že povinnost soudu zjistit si názor nezletilých neplatí absolutně. Je však třeba vycházet z toho, že práva nezletilých dle čl. 12 Úmluvy platí v jakémkoliv právním řízení, které se jich týká (srov. k tomu rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ze dne 3. 9. 2015 ve věci *M. a M. proti Chorvatsku*, č. stížnosti 10161/13, § 181; ze dne 2. 2. 2016 ve věci *N. TS. proti Gruzii*, č. stížnosti 71776/12, § 72; ze dne 27. 7. 2010 ve věci *Gineitiene proti Litvě*, č. stížnosti 20739/05, § 47), čemuž ostatně plně odpovídá i formulace § 867 občanského zákoníku.

20. Naopak neumožnění dítěti uplatnit toto právo tak připadá v úvahu jen tehdy, je-li to v jeho nejlepším zájmu, či není-li to fakticky možné, např. hrozí-li okamžité nebezpečí

z prodlení, je příliš útlého věku (srov. např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 1. 2011 ve věci *Plaza proti Polsku*, č. stížnosti 18830/07, § 71) atd.

21. Ústavní soud k tomu poznamenává, že podle názoru Výboru pro práva dítěte, že tam, kde je to možné, by měl být zjišťován názor dítěte přímo (srov. Obecný komentář k Úmluvě o právech dítěte k čl. 12, s. 12, bod 35). Byť nelze zjišťování názoru nezletilých prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí považovat za porušení práva dítěte být slyšeno, a v každém případě je třeba individuálně posoudit, jaká forma je pro konkrétního nezletilého nejvhodnější, nejsou-li zde však žádné okolnosti, které by to vylučovaly, je třeba preferovat přímé vyslechnutí dotyčného nezletilého.

22. Výše uvedené platí zvláště za situace, jako je nyní řešená, když se krajský soud při právním posouzení věci odchýlil od názoru orgánu sociálně-právní ochrany dětí, který jednoznačně ve svém vyjádření ze dne 2. 5. 2018 (založeném na č. 1. 146 soudního spisu), tak také ve svém vyjádření ze dne 30. 10. 2018 (založeném na č. 1. 152 soudního spisu), sdělil, že doporučuje schválit změnu příjmení nezletilého ze „S.“ na „Ř.“.

23. Ústavní soud si je vědom, že nezletilému bylo v době rozhodování sedm let, nicméně krajskému soudu nebyly známy žádné informace, jak vyplývá z vyžádaného soudního spisu, pro něž by se mohl důvodně domnívat, že by nezletilý nebyl objektivně schopen svůj názor v řízení sdělit, a to zvláště za situace, kdy svůj názor bez jakýchkoliv problémů sděluje orgánu sociálně-právní ochrany dětí, přičemž z těchto pohovorů vyplývá, že nezletilý je schopen samostatně formulovat, při správně a odborně vedeném rozhovoru, své myšlenky. Ústavní soud již v minulosti opakovaně vyjádřil právní názor, že šestileté dítě je nepochybně schopno vyjádřit se k tomu, zda si přeje chodit do školy či nikoliv (srov. nálezy ze dne 19. 12. 2017 sp. zn. II. ÚS 1931/17 či ze dne 9. 1. 2018 sp. zn. IV. ÚS 3749/17), a že sedmileté dítě je schopno vyjádřit svůj názor, zda se mu ve škole líbí, jaké tam má kamarády, jestli má kamarády i ve druhé škole, se kterými se již nyní případně připravuje na výuku, jestli by mu změna školy vadila, či by se naopak na změnu těšilo apod. (srov. nálezy ze dne 10. 4. 2018 sp. zn. IV. ÚS 827/18). *Per analogiam* je pak bezpochyby i sedmileté dítě schopno formulovat svůj názor, při správně vedeném rozhovoru, na otázku, zda by se chtělo jmenovat jako jeho matka či nikoliv.

24. Krajský soud na zjišťování názoru nezletilého rezignoval (i když stěžovatelka tuto možnost soudu dávala ke zvážení – srov. č. 1. 160 soudního spisu), přičemž naprosto opomenul také jakékoliv jiné možnosti, které se mu naskýtal za účelem zjištění názoru nezletilého, a to i mimo nařízené soudní jednání, aby tímto výsledkem byl nezletilý co nejméně stresován (např. vyslechnout nezletilého v kanceláři soudce, případně v jiném méně formálním prostředí, než je jednací síň, dostavit se osobně, či vyslat asistenta soudce do bydliště či školy nezletilého apod.), a to přesto, že přinejmenším některé z těchto forem komunikace mohly zajistit ozřejnění názoru nezletilého. Uvedené platí o to více, že krajský soud postavil svůj závěr o změně příjmení, který je rozporný s přáním nezletilého, jak jej vyjádřil při pohovoru s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, na ničím neprokázané domněnce, že by si nezletilý subjektivně „*tuto změnu příjmení sám přeje, je nutné toto jeho stanovisko hodnotit s přihlédnutím ke stupni jeho duševního a rozumového vývoje, v němž není schopen docenit dosah případné změny svého rodného příjmení z důvodů nikoli zcela zásadních*“.

25. Učinit takovýto závěr (o neschopnosti nezletilého docenit dosah případné změny jeho vlastního příjmení) bez toho, aby soud s nezletilým hovořil, aby jej vyslechl a učinil si sám kvalifikovaný názor na jeho duševní a rozumový vývoj v této otázce, je přinejmenším rozporné s čl. 12 Úmluvy. Nezletilý totiž není pouhým objektem soudního řízení, ale přímo jeho zásadním subjektem, a soud musí při posouzení této otázky s ním jednat tak, aby chránil jeho osobnostní práva jako u každé jiné osoby a umožnit přímo jemu se k předmětné otázce vyjádřit. V případě, že by i po takto provedeném pohovoru s nezletilým měl obecný soud pochybnosti např. o tom, do jaké míry se jedná o skutečné přání nezletilého, či do jaké míry je např. ovlivňován svým okolím, má soud procesní možnosti k objasnění skutkové situace (např. znaleckým posudkem dětského psychologa). Toto platí tím spíše, že krajský soud neměl žádné indicie, že by posečkáním vydání jeho rozhodnutí hrozilo okamžité nebezpečí z prodlení. Krajský soud v dané věci tím, že nerespektoval ani názor orgánu sociálně-právní ochrany dětí, ani přání nezletilého, kterého ani nevyslechl, postupoval přespříliš paternalisticky. Z napadených soudních rozhodnutí a z obsahu vyžádaného soudního spisu však nelze vyvodit, že postup obecných soudů byl pro nezletilého v jeho nejlepším zájmu ve smyslu čl. 3 odst. 1 Úmluvy.

26. Z výše uvedeného je tedy zřejmé, že postupem krajského soudu primárně došlo k porušení základních ústavně zaručených práv 1. vedlejšího účastníka. Porušení jeho práv zúčastnit se řízení a sdělit své stanovisko podle čl. 9 odst. 2 Úmluvy a být vyslechl v soudním řízení podle čl. 12 odst. 2 Úmluvy, jakož i právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, bylo způsobilé porušit i právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. k tomu např. nález ze dne 26. 8. 2010 sp. zn. III. ÚS 3007/09 (N 172/58 SbNU 503)]. Tato porušení základních ústavně zaručených práv nezletilého totiž představovala i zásadní interferenci s řádným průběhem dokazování. Na základě výše uvedeného tedy Ústavní soud shledal rovněž porušení práva na soudní ochranu stěžovatelky.

27. Vzhledem k výše uvedenému se lze již jen v krátkosti vyjádřit k právnímu posouzení věci, jelikož to bude v následujícím soudním řízení vycházet z nově zjištěného skutkového stavu (po pohovoru s nezletilým, případně po dalších provedených důkazech), od kterého se bude nově vyvíjet i samotné nové právní posouzení. Ústavní soud proto na tomto místě toliko pro úplnost odkazuje na své usnesení ze dne 30. 10. 2013 sp. zn. II. ÚS 3208/13, podle kterého „soud může dát jednomu z rodičů svolení k podání žádosti o změnu příjmení nezletilého dítěte jen tehdy, jsou-li pro takové opatření závažné důvody, kupř. rodič si neplní své vyživovací povinnosti, nejeví o dítě zájem a ztratil k němu zřejmý citový vztah“. Obdobně též rozhodl Nejvyšší soud v již poněkud historickém, ale i pro nyní účinnou právní úpravu aplikovatelném rozsudku ze dne 19. 8. 1971 sp. zn. 1 Cz 50/71, publikovaném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 11/1973 civ., podle kterého dá soud souhlas k podání žádosti o změnu příjmení nezletilého jedním z rodičů „jen tehdy, jsou-li k tomu závažné důvody. Tak tomu bude např. tehdy, jestliže rodič, který se změnou příjmení nezletilého dítěte nesouhlasí, neplní své povinnosti vůči dítěti, nejeví o ně zájem a ztratil k němu zřejmý citový vztah, nebo jestliže z jiného vážného důvodu není v zájmu další výchovy dítěte, aby u něho byl udržován a prohlubován pocit sounáležitosti s tímto rodičem.“ (srov. též Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kol: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975), Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 826-830, k ustanovení § 860).

28. Ústavní soud proto nikterak nepředjímá výsledek znovu otevřeného řízení před obecnými soudy. Věc tak vrací k novému posouzení krajským soudem, při kterém bude třeba vhodným a citlivým způsobem zjistit názor nezletilého, případně i jeho výslechem. S ohledem na nízký věk dítěte bude třeba pečlivě zvážit, zda jeho případný výsledek provádět v budově soudu či na jiném vhodném místě, nebo i prostřednictvím vhodného specializovaného pracoviště. Na tomto základě potom bude možné znovu zhodnotit důkazy již v tomto řízení provedené s přihlédnutím k výše uvedeným kritériím pro posuzování vztahu otce s nezletilým tak, aby byla respektována výše uvedená ustálená judikatura a zejména nejlepší zájem nezletilého, jak to vyžaduje čl. 3 odst. 1 Úmluvy.

VI. Závěr

28. Ústavní soud uzavírá, že krajský soud svým postupem porušil základní ústavně zaručené právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s právy 1. vedlejšího účastníka podle čl. 9 odst. 2 a čl. 12 odst. 2 Úmluvy. Proto Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti v této části vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadený rozsudek krajského soudu zrušil.

29. Ve vztahu k napadenému rozsudku městského soudu ze dne 21. 2. 2018 č. j. 83 P 104/2016-140 Ústavní soud konstatuje, že z důvodu minimalizace zásahů Ústavního soudu do činnosti jiných orgánů veřejné moci bylo namístež zrušit pouze napadený rozsudek krajského soudu [srov. k tomu nálezy ze dne 11. 6. 2009 sp. zn. II. ÚS 289/06 (N 138/53 SbNU 717), ze dne 5. 10. 2011 sp. zn. I. ÚS 1531/11 (N 172/63 SbNU 19), či ze dne 20. 12. 2016 sp. zn. III. ÚS 3067/13]. Ústavní soud v této věci neposuzuje samotná skutková a právní zjištění z hlediska posouzení odvolacích námitek stěžovatelky (s respektem k § 201 až 227 o. s. ř.), nýbrž jen to, zda a v jaké míře byla zachována ústavní konformita rozhodování krajského soudu. Úkolem Ústavního soudu přitom není vstupovat do oblasti kognice obecných soudů, a proto může posoudit pouze otázku dodržení ústavních kautel řádně vedeného soudního řízení, nikoli však předjímat jeho budoucí výsledek založený na ústavně konformním výkladu právních předpisů obecnými soudy (viz též sub 28). V této části tedy Ústavní soud ústavní stížnost podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu jako nepřipustnou odmítl, neboť rozhodnutí městského soudu bude předmětem nového posouzení ze strany krajského soudu.

30. Ústavní soud neočekával od ústního jednání další objasnění věci, pročež od něj upustil podle § 44 věty první zákona o Ústavním soudu.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 9. října 2019

Jaromír Jirsa
předseda senátu